

Elektrická měření

1. ÚVOD, PŘÍSTROJE PRO MĚŘENÍ NAPĚTÍ A PROUDU, DIGITÁLNÍ OSCILOSKOP

2024/2025

Jakub Svatoš

1. PŘÍSTROJE PRO MĚŘENÍ NAPĚTÍ A PROUDU

- **Organizace předmětu**
- **Přístroje pro měření stejnosměrného napětí a proudu**
– multimetr v režimu měření stejnosměrného napětí nebo proudu
- **Přístroje pro měření střídavého napětí a proudu měřící střední hodnotu** – levný číslicový multimetr v režimu měření střídavého napětí nebo proudu
- **Přístroje pro měření střídavého napětí a proudu měřící efektivní hodnotu** – elektromagnetický voltmetr/ampérmetr, kvalitní číslicový multimetr v režimu měření střídavého napětí nebo proudu
- **Digitální osciloskop** – blokové schéma, osciloskopická sonda

Organizace předmětu

Moodle

- Informace o předmětu
- Návod k laboratorním

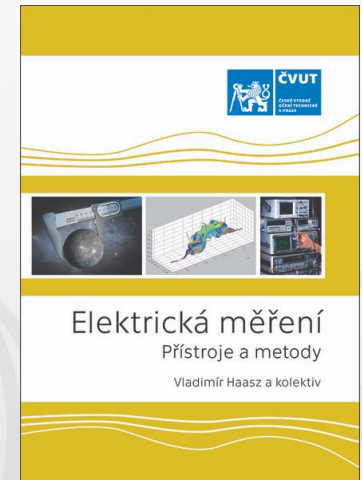

Klasifikace

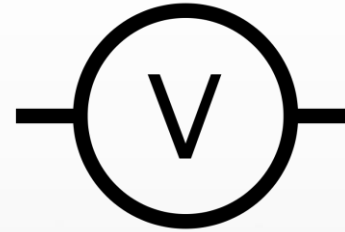
- 45 bodů ze semestru
- 55 bodů ze zkoušky (minimální počet bodů 15)

Doporučená literatura

- Haasz, V. a kol.: Elektrická měření, Přístroje a metody (3. přepracované vydání), Monografie ČVUT, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha 2018
- *Errata* viz moodle

Měření napětí a proudu

Ideální voltmetr: $R_i = \infty$

Realizace:

- digitální voltmetr R_i typ. $10\text{ M}\Omega$ nebo více např. $> 10\text{ G}\Omega$ (Keysight 34401)
- analogový voltmetr, např. $5\text{ k}\Omega/\text{V}$

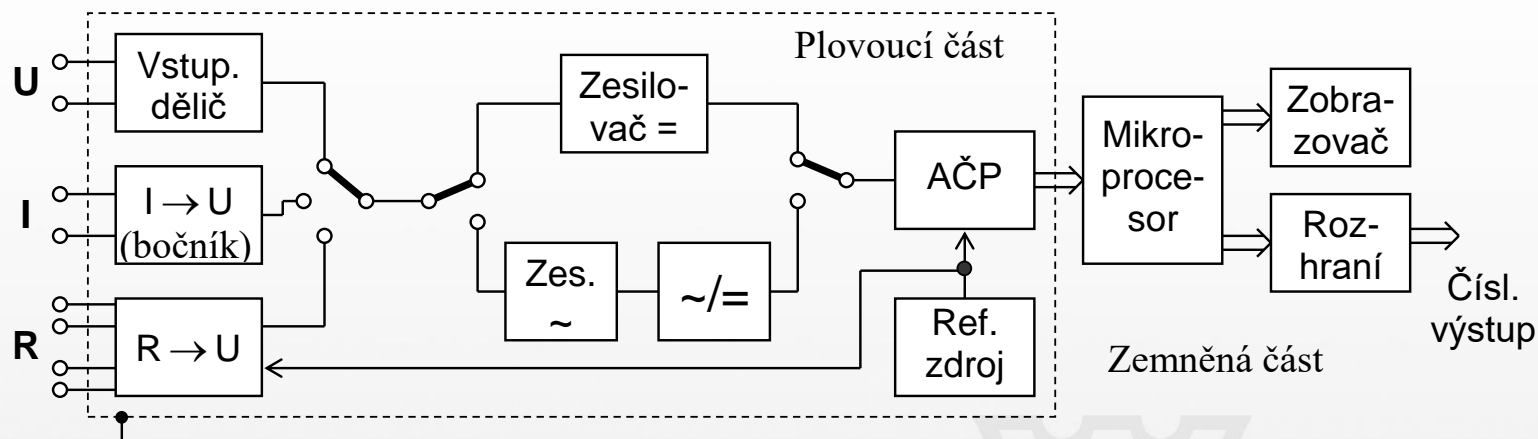

Ideální ampérmetr: $R_i = 0$

Realizace:

- s bočníkem ($R_i = 1\text{ m}\Omega - 1\text{ k}\Omega$)
- elektronický (např. $I \Rightarrow U$ s OZ)
- analogový (elektromechanický)
- bezkontaktní (magnetický)

Digitální multimetry

Parametry digitálních multimetrů

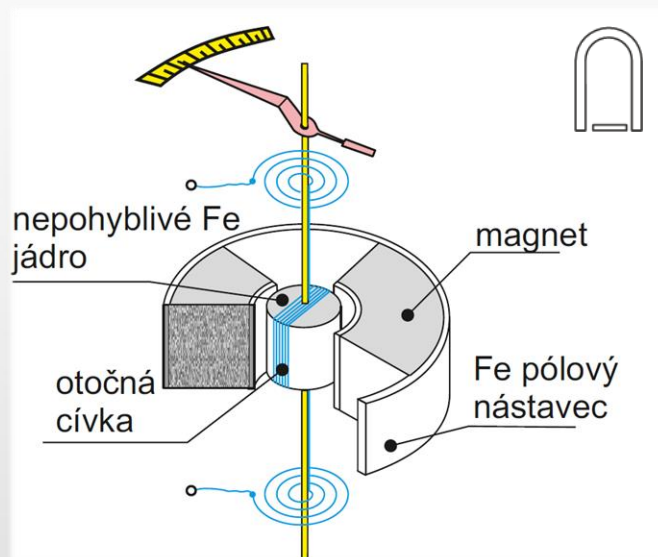
- Počet míst zobrazovače: 999 – 199 999 999
- Počet vstupních rozsahů: typicky 4 – 6
- Přesnost
- Časová stálost
- Rozlišení
- Vstupní odpor pro měření U , obvykle $10\text{ M}\Omega$
- Měření skutečné efektivní hodnoty (TrueRMS)
- Rozhraní – USB, GPIB, Ethernet
- Programovatelnost

Přístroje pro měření stejnosměrného napětí

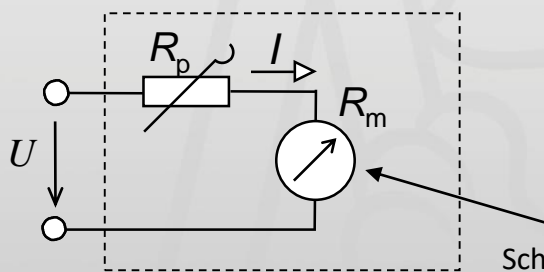
(desítky mV až stovky V)

1) Analogový voltmetr s magnetoelektrickým ústrojím – dnes už historie

Ampérův zákon pro sílu
v magnetickém poli

$$F = BIl$$

Schématický symbol pro ústrojí

$$R_V = R_P + R_m$$

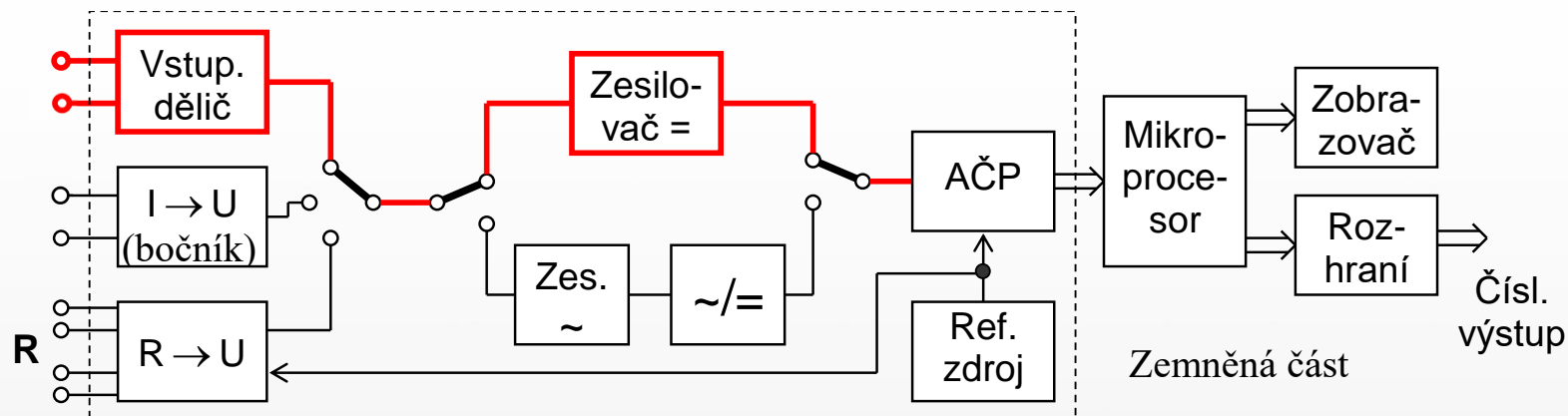
Změna rozsahů: R_P

Většinou se R_V udává v Ω/V – vztaženo k rozsahu

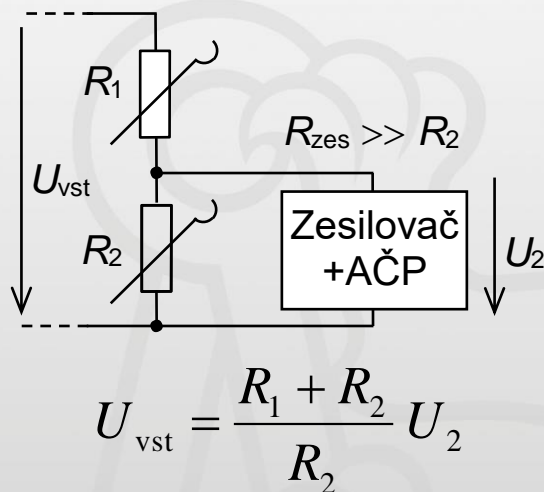

2) MULTIMETR v režimu měření stejnosměrného napětí

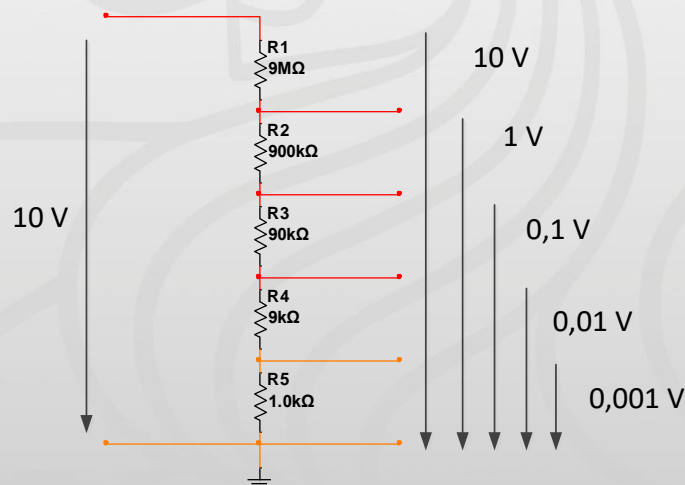
Pro přepínání napěťových rozsahů se používá odporový dělič

Obvykle:

$$R_1 + R_2 = 10 \text{ M}\Omega$$

Vstupní více rozsahový dělič s
 $R_i = 10 \text{ M}\Omega$ (1:1 – 1:10 000)

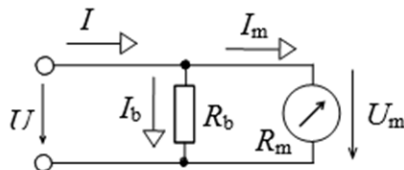

Přístroje pro měření stejnosměrného proudu

(desítky mA až desítky A)

1) Ampérmetr s magnetoelektrickým ústrojím - dnes už historie

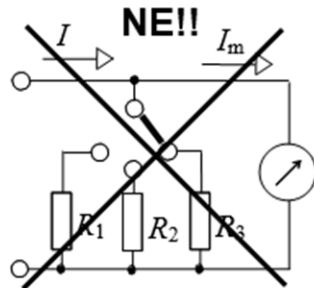
a) jednorozsahový

$$I = I_m + I_b = U_m/R_m + U_m/R_b$$

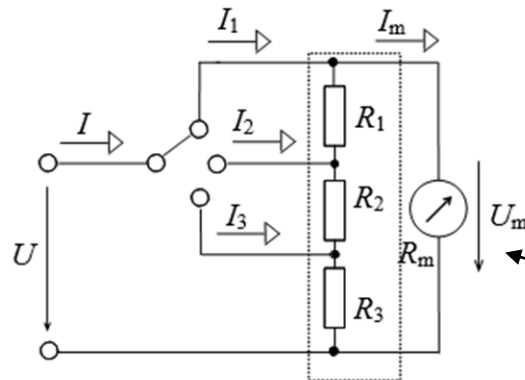
$$R_b = \frac{U_m}{(I - I_m)}$$

b) vícerozsahový

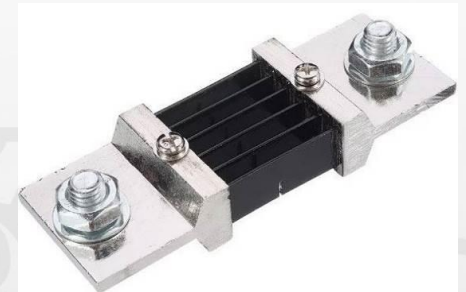

Úbytky napětí na
přechodových odporech
přepínače se přičítají
k úbytku napětí na bočnicku)

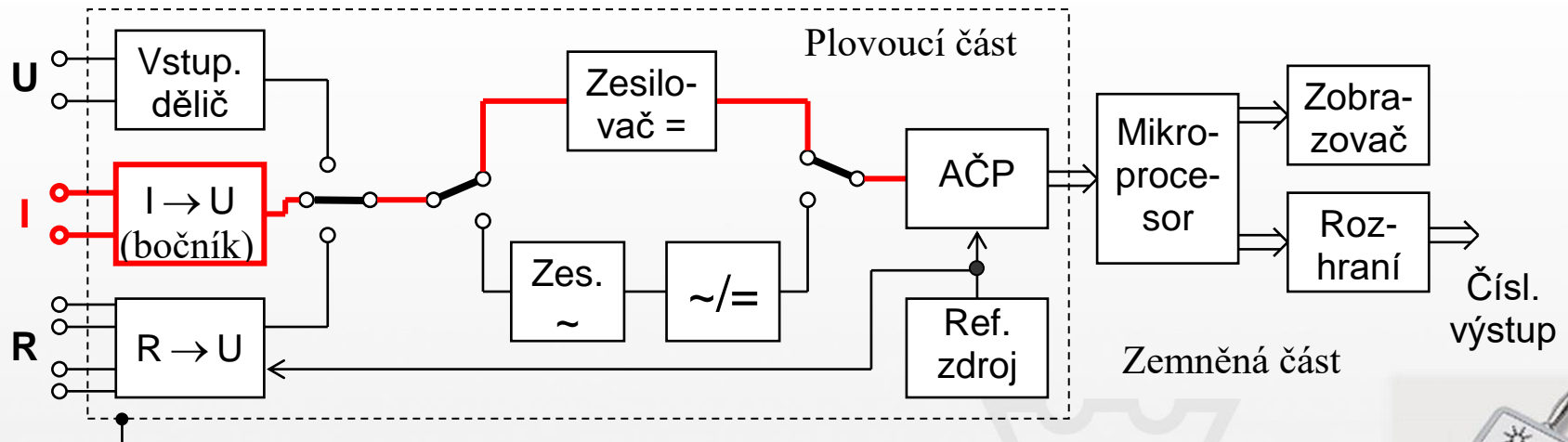
Ayrtonův bočník:

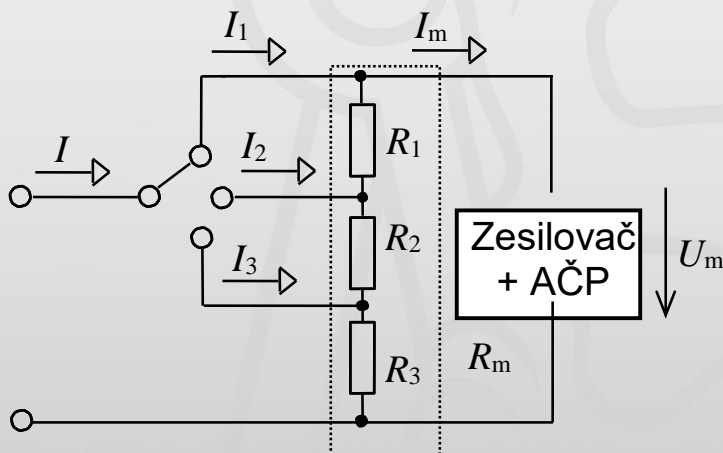
Schématický symbol pro ústrojí

2) MULTIMETR v režimu měření stejnosměrného proudu

Pro přepínání proudových rozsahů se používá Ayrtonův bočník

Pokud $I_m \ll I_1$ (což obvykle pro větší rozsahy je), pak

$$U_m = (R_1 + R_2 + R_3)I_1$$

$$U_m = (R_2 + R_3)I_2$$

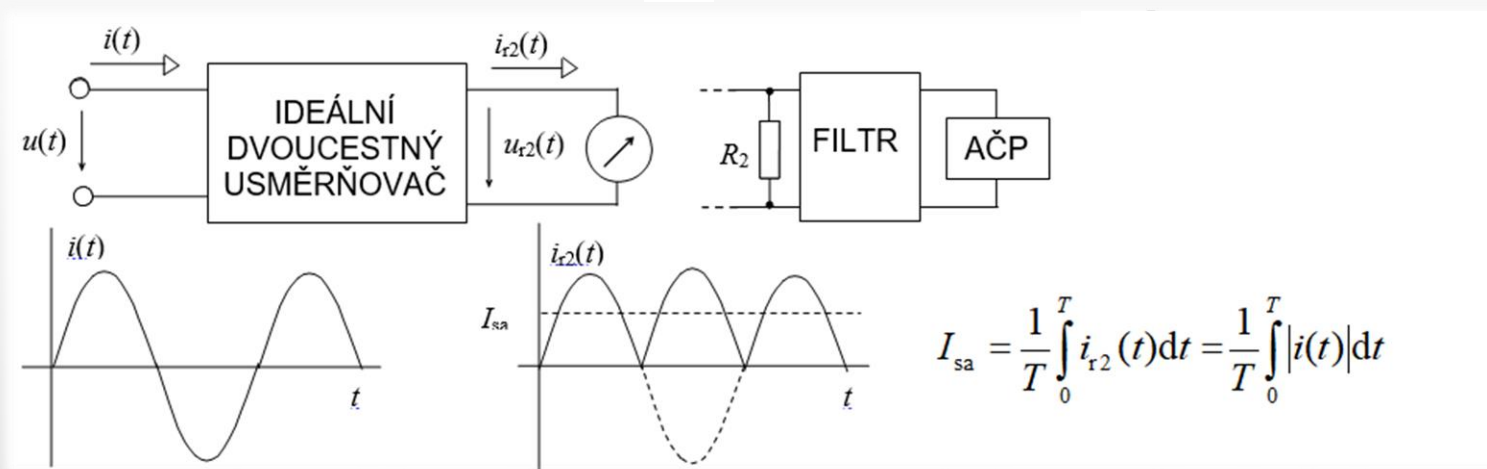
$$U_m = R_3I_3$$

Přístroje pro měření střídavého napětí a proudu

(desítky mV až stovky V, desítky mA až desítky A)

1) Přístroje s usměrňovačem

(ručkové magel. s usměrňovačem, historie, levné multimetry)

- Přístroj **měří usměrněnou střední hodnotu**, je však **kalibrován v efektivních hodnotách** pro harmonický (**sinusový**) průběh.
- Při neharmonickém (nesinusovém) průběhu **nelze efektivní hodnotu z údaje přístroje určit!**
- Střední hodnotu vypočteme dělením údaje koeficientem tvaru pro harmonický průběh (1,11)

Převodníky střední hodnoty – opakování

Střední hodnota

sinusový průběh $u(t) = U_m \sin \omega t$

$$U_S = \frac{1}{T} \int_0^T u(t) dt \quad \text{pro sin } U_S = 0$$

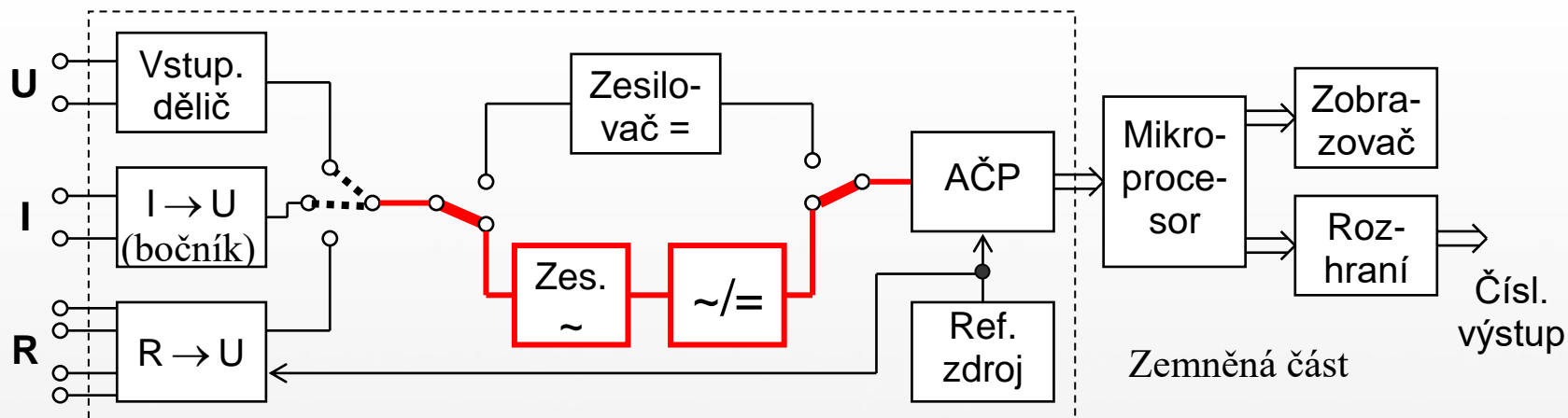
Střední usměrněná hodnota

$$U_{SU} = \frac{1}{T} \int_0^T |u(t)| dt \quad \text{nebo} \quad U_{SU} = \frac{1}{\frac{T}{2}} \int_0^{\frac{T}{2}} u(t) dt = \frac{2U_m}{\pi} = \frac{2\sqrt{2}U_{ef}}{\pi} = 0,9U_{ef}$$

Efektivní hodnota (RMS)

$$U_{ef} = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T u^2(t) dt} \quad \text{pro sinus} \quad U_{ef} = \frac{U_m}{\sqrt{2}}$$

Levný multimetr v režimu měření střídavého napětí a proudu

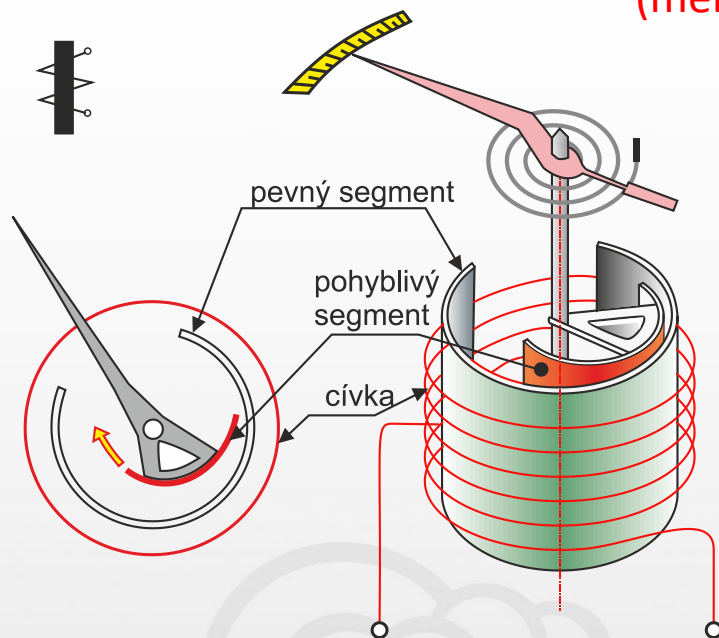
$\sim/=$ Usměrňovač - linearizace operačním zesilovačem (viz 3. přednáška)

Kmitočtová závislost:

- kmitočtová závislost zesilovače
- kmitočtová závislost vstupního děliče (parazitní kapacity rezistorů)
- kmitočtová závislost Ayrtonova bočníku (parazitní indukčnosti rezistorů)
- kmitočtová závislost bývá na proudových rozsazích o cca jeden řád horší

2) Elektromagnetický (ferromagnetický) přístroj - PRO ILUSTRACI

(měří efektivní hodnotu)

$$\left. \begin{array}{l} F \sim B^2 \\ B \sim I \end{array} \right\} M_p = k_p I^2; \quad M_p = \frac{1}{T} \int_0^T m_p(t) dt = k_p \frac{1}{T} \int_0^T i^2(t) dt = k_p I_{ef}^2$$

Základní rozsah: 10 mA až 100 A

Změna rozsahu A-metru: - odbočky

Elektromagnetický voltmetr:

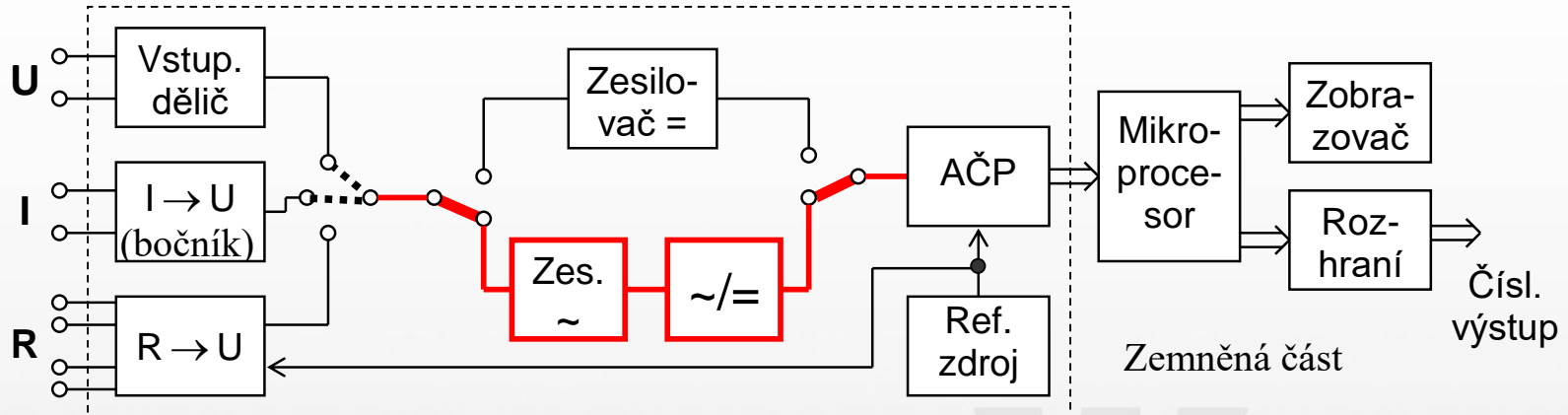
Silná kmitočtová závislost

$$I = \frac{U}{\sqrt{R_v^2 + \omega^2 L_m^2}}$$

$$R_v = R_p + R_m \quad \text{Změna rozsahů: } R_p$$

3) Kvalitní multimetr v režimu měření střídavého napětí a proudu

(měří efektivní hodnotu)

$\sim/=$ Převodník efektivní hodnoty na stejnosměrné napětí (viz 9. přednáška)

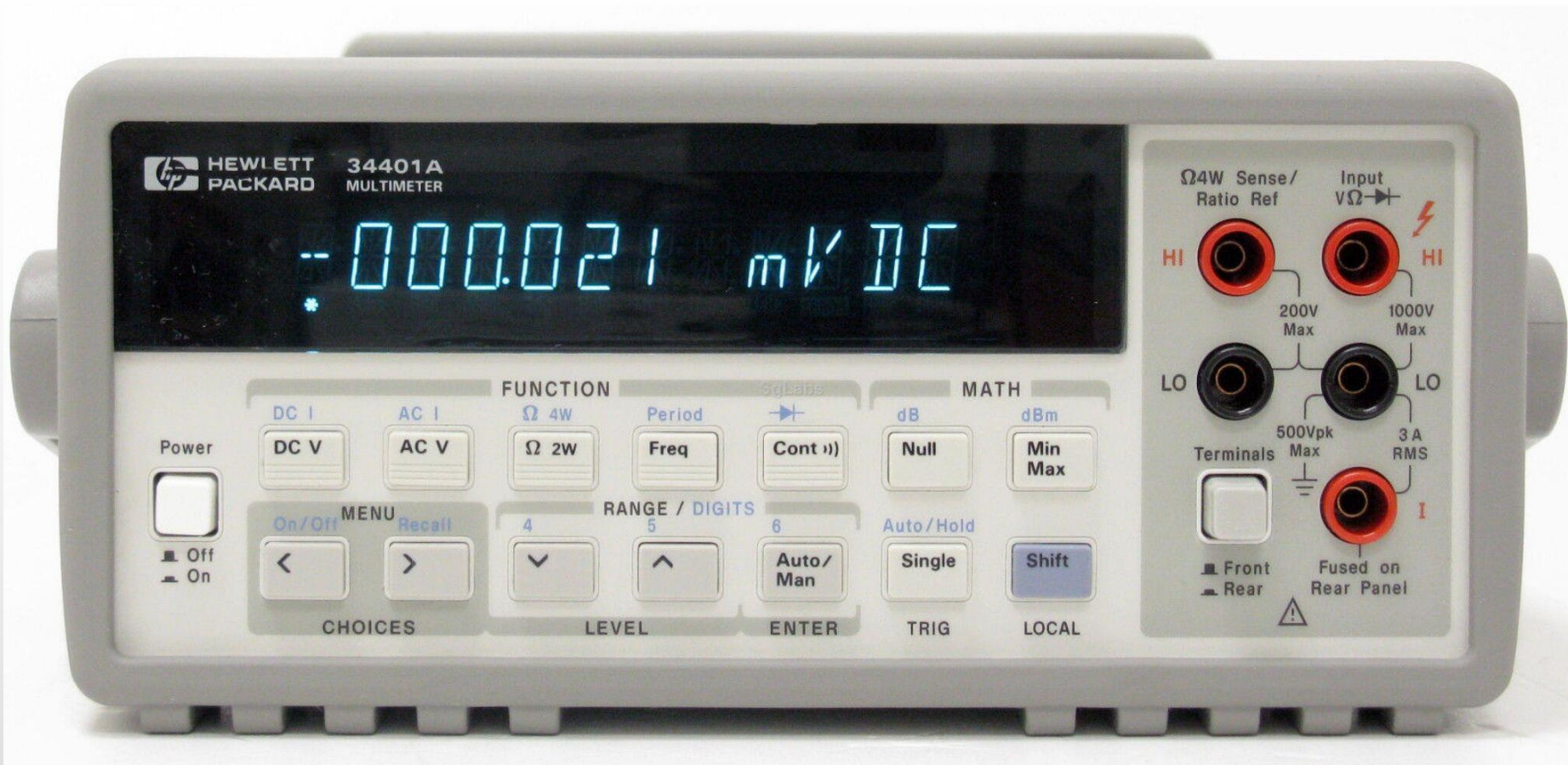
Režim pro střídavá měření označen RMS popř. True RMS

Kmitočtová závislost:

- kmitočtová závislost zesilovače
- kmitočtová závislost vstupního děliče (parazitní kapacity rezistorů)
- kmitočtová závislost Ayrtonova bočníku (parazitní indukčnosti rezistorů)
- kmitočtová závislost bývá na proudových rozsazích o cca jeden řád horší

HP 34401 (standardní laboratorní DMM)

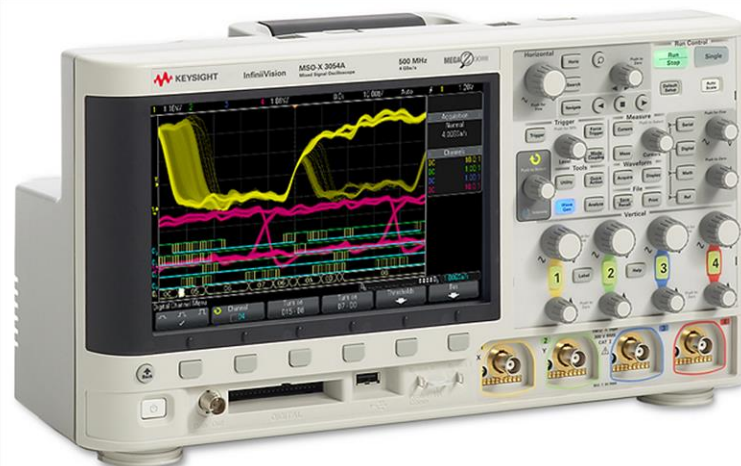
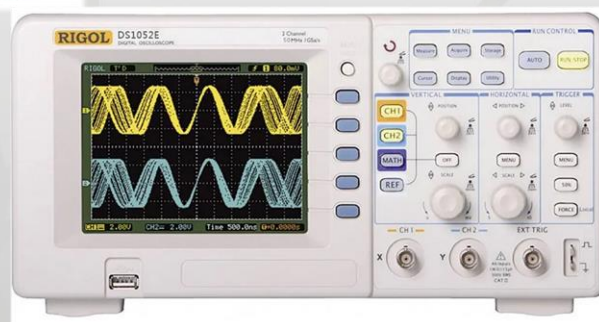

OSCILOSKOP – STRUČNÝ ÚVOD

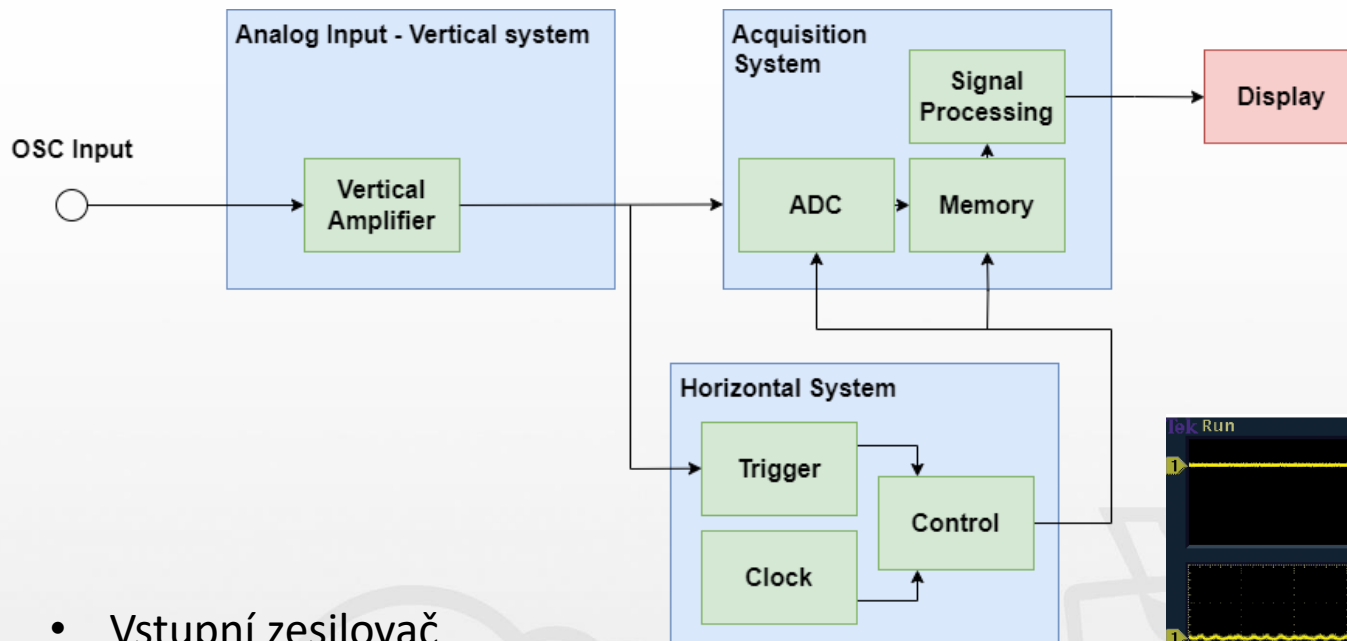
Přístroje pro zobrazení průběhu analogového signálu v čase t pro kmitočty od jednotek Hz do desítek GHz

Analogové – vhodné pro periodické děje, signál na stínítku je „přímo“ vykreslen měřeným signálem, **stále může být používán v laboratořích a průmyslu** ... dnes už jen zřídka

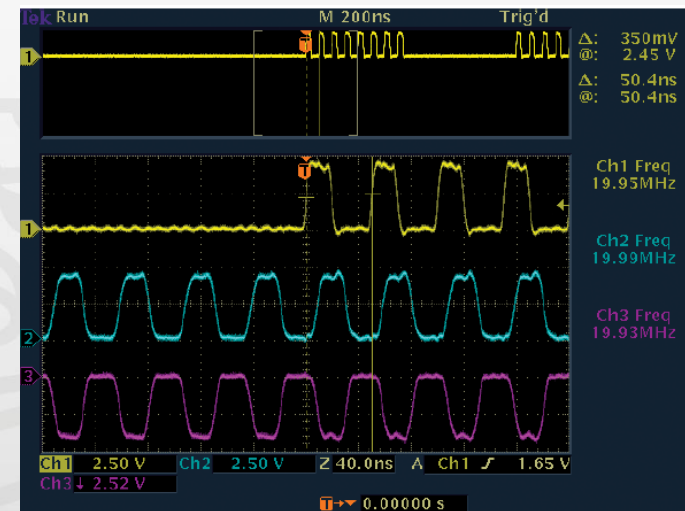
Digitální – AD převodník + μP + displej – všechny výhody digitálního zpracování signálů, měření digitálních signálů a jednorázových dějů a mnoho dalšího

DIGITÁLNÍ OSCILOSKOP – zjednodušené blokové schéma

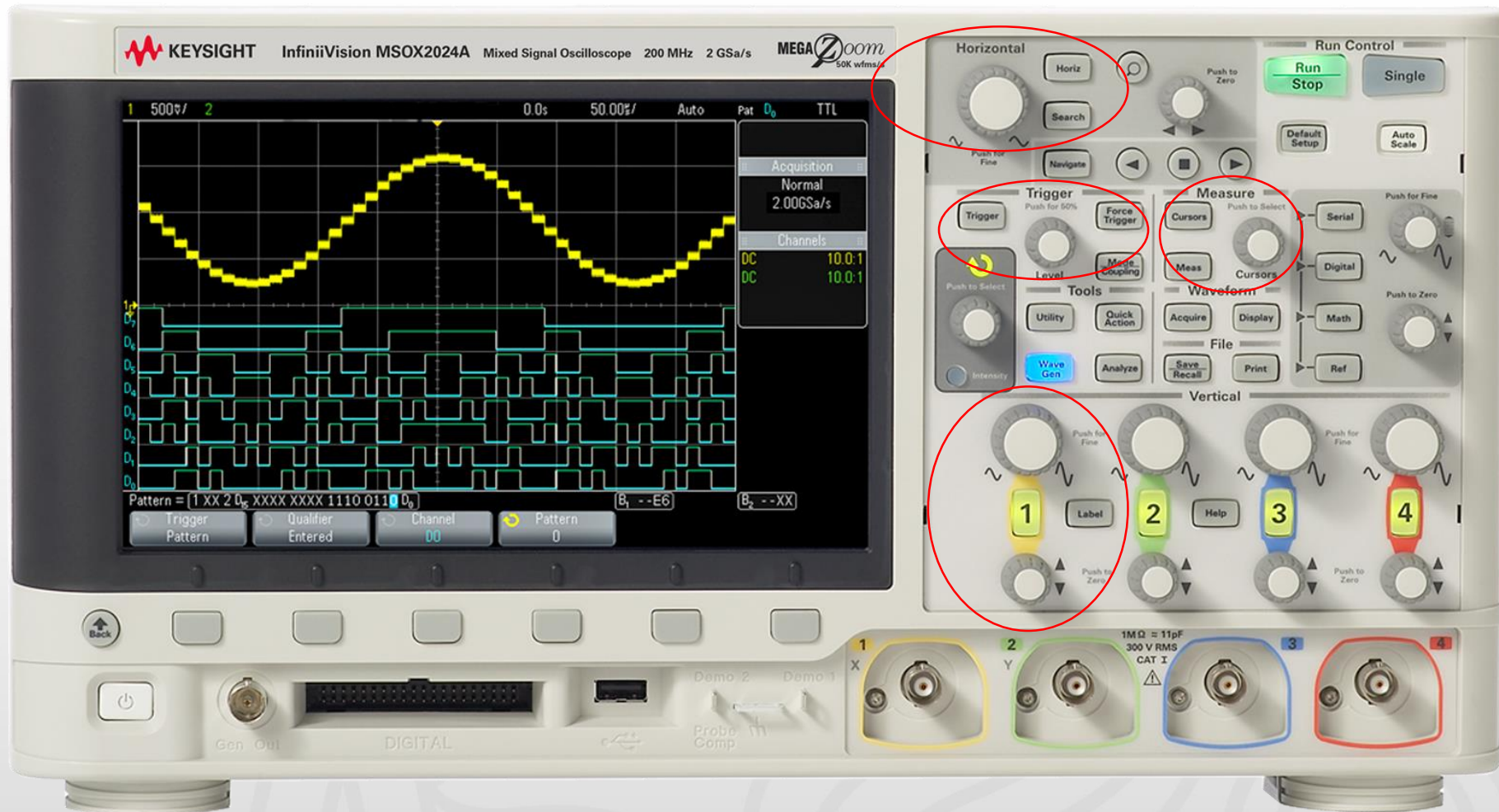
- Vstupní zesilovač
- AD převodník (Flash)
- Paměť typu FIFO (*first in first out*)
trvale plněny vzorky signálu
- Mikroprocesor
- Časování
- Display

*zdroj: Tektronix - XYZs of Oscilloscopes

DIGITÁLNÍ OSCILOSKOP - ovládání

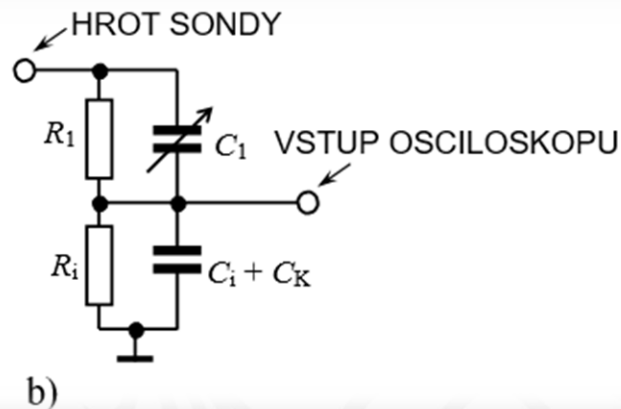
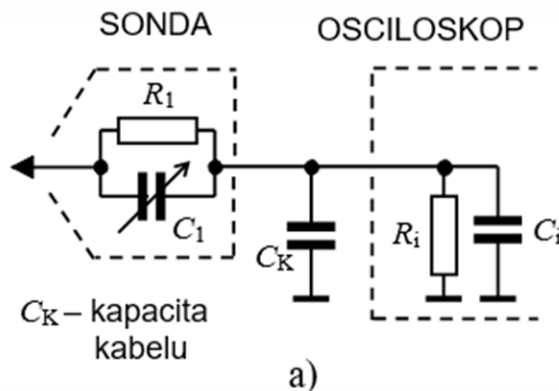

OSCILOSKOPICKÁ SONDA

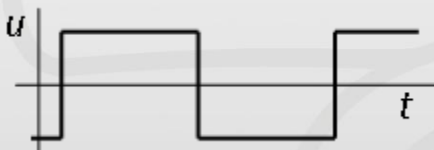
- Menší zatížení měřeného obvodu, kompenzace vstupní kapacity osciloskopu a přívodního kabelu, případně modifikace rozsahu
- Pro nejjednodušší měření při nízkých frekvencích postačí „banánková sonda“ přímé připojení vstupu osciloskopu – $1\text{ M}\Omega$, $\sim 100\text{ pF}$ (vstup osciloskopu + kapacita kabelu)

Pasivní sonda 1:10

- a) ekvivalentní obvod,
b) ekvivalentní obvod překreslený jako frekvenčně kompenzovaný odporový dělič napětí

Kalibrace sondy (nastavení kapacity C_1) pomocí periodického obdélníkového průběhu

a) $R_1 C_1 < R_i (C_K + C_i)$

b) $R_1 C_1 = R_i (C_K + C_i)$
(správná kompenzace)

c) $R_1 C_1 > R_i (C_K + C_i)$